

Jan Borowiec

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
e-mail: jan.borowiec@ue.wroc.pl

KONWERGENCJA REGIONALNA W UNII EUROPEJSKIEJ W LATACH 2000-2016

REGIONAL CONVERGENCE IN THE EUROPEAN UNION IN THE PERIOD 2000-2016

DOI: 10.15611/pn.2018.536.03

Streszczenie: Przedmiotem tego artykułu jest analiza dwóch wymiarów konwergencji regionalnej w Unii Europejskiej i w państwach członkowskich: konwergencji beta i konwergencji sigma. Konwergencja beta jest definiowana jako proces wyrównywania poziomów rozwoju regionów w UE, natomiast konwergencja sigma jako zmniejszanie nierówności regionalnych wewnątrz państw członkowskich. Celem badań jest ocena efektów konwergencji regionalnej w latach 2000-2016. W badaniach zastosowano statystykę opisową i analizę regresji. Konkluzje są następujące: 1) efekty konwergencji beta są słabe na poziomie europejskim; 2) efekty te są odmienne w państwach członkowskich; w państwach Europy Środkowo-Wschodniej wystąpiła silna konwergencja beta, podczas gdy w państwach Europy Południowej – silna dywergencja beta; 3) konwergencja sigma częściej przybierała postać dywergencji regionalnej; 4) interakcje między dwoma wymiarami konwergencji regionalnej przybierały formy konwergencji beta (lub dywergencji beta) i dywergencji sigma.

Słowa kluczowe: konwergencja regionalna, polityka regionalna, spójność gospodarcza, Unia Europejska.

Summary: The subject of this paper is the analysis of two dimensions of the regional convergence in the European Union and the Member States: beta convergence and sigma convergence. The aim of the research is the assessment of the effects of the regional convergence in the period 2000-2016. The research employs descriptive statistics and regression analysis. The conclusions are the following: 1) effects of the beta convergence are weak on the European level; 2) these effects differ among the Member States; in the Central and Eastern European Member States exist strong beta convergence, while in the South European Member States – strong beta divergence; 3) the sigma convergence had frequently a form of regional divergence; 4) interactions between the two dimensions of the regional convergence had forms of beta convergence (or beta divergence) and sigma convergence.

Keywords: regional convergence, regional policy, economic cohesion, European Union.

1. Wstęp

Jednym z celów Unii Europejskiej (UE) jest wspieranie spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej [Traktat o Unii Europejskiej, art. 3], zwłaszcza przez zmniejszanie dysproporcji w poziomach rozwoju różnych regionów [Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, art. 174]. Przedmiotem badań jest analiza procesów konwergencji regionalnej zarówno na poziomie europejskim (beta konwergencja), jak i na poziomie państw członkowskich (konwergencja sigma), natomiast ich celem – ocena efektów tych procesów z punktu widzenia celu polityki regionalnej Unii Europejskiej, wzmocnienia spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej Unii, zwłaszcza przez zmniejszanie dysproporcji w poziomach rozwoju różnych regionów. W badaniach zastosowano statystykę opisową i analizę regresji. Z powodu decyzji o wystąpieniu z Unii Zjednoczonego Królestwa, nie uwzględniono w nich jego regionów. Źródłem danych jest baza danych Eurostatu.

2. Podstawy teoretyczne i metodologiczne

Procesy konwergencji mają wiele wymiarów: nominalny, realny, społeczny, cykliczny i strukturalny [European Commission 2017, s. 10-12]. Pierwszy rodzaj konwergencji odnosi się do zbieżności stóp inflacji, stóp procentowych i zmian kursów walutowych. Konwergencja realna polega na wyrównywaniu się poziomów rozwoju gospodarczego. Konwergencja społeczna jest definiowana jako wzmocnienie spójności społecznej. Konwergencja cykliczna dotyczy synchronizacji cykli gospodarczych i finansowych oraz wygładzania wahań koniunkturalnych. Konwergencja strukturalna rozumiana jest jako wzmocnienie odporności struktur gospodarczych na szoki.

Podobny charakter mają także procesy konwergencji regionalnej. W największym stopniu dotyczy to konwergencji realnej i konwergencji społecznej, które są jednocześnie przedmiotem wielu badań empirycznych. Konwergencja realna jest zazwyczaj mierzona wskaźnikiem regionalnego PKB *per capita*. Jest ona rozumiana jako konwergencja beta i jako konwergencja sigma [Barro, Sala-i-Martin 1992; Sala-i-Martin 1996; Monfort 2008]. Pierwszy rodzaj konwergencji występuje, gdy regiony o niższych dochodach rozwijają się szybciej od regionów o wyższych dochodach, co prowadzi do wyrównywania się poziomów dochodów między nimi. Drugi rodzaj konwergencji oznacza zmniejszanie się dyspersji w poziomach dochodów. Konwergencja beta dotyczy poziomu ponadnarodowego, konwergencja sigma – poziomu narodowego. Konwergencja beta sprzyja trwałości procesów międzynarodowej integracji gospodarczej oraz ułatwia identyfikację wspólnych priorytetów i wspólne podejmowanie decyzji na poziomie ponadnarodowym. Miarą konwergencji społecznej są różne wskaźniki społeczne, dotyczące m.in. zagrożeń wystąpienia ubóstwa lub wykluczenia społecznego w regionach, regionalnych nierówności w podziale dochodu oraz w dostępie do określonych dóbr publicznych.

Procesy konwergencji nominalnej są bezpośrednio związane z procesami integracji walutowej. Konwergencja ta jest bowiem jednym z warunków ustanowienia i efektywnego funkcjonowania unii gospodarczej i walutowej. Regionalny jej wymiar nie ma więc istotnego znaczenia. Cykle koniunkturalne mają także swój wymiar regionalny. Duże różnice w poziomach rozwoju regionów oraz w strukturze ich gospodarki nie sprzyjają zbieżności cyklicznej. Pojęcie konwergencji strukturalnej, rozumianej jako wzmacnianie odporności struktur gospodarczych na szoki, pojawiło się w reakcji na ostatni kryzys gospodarczy i finansowy. Tak rozumiana konwergencja strukturalna ma również swój wymiar regionalny, ale badania jej dotyczące nie mają wystarczających podstaw teoretycznych i metodologicznych.

Przedmiotem badań jest wyłącznie realny wymiar konwergencji regionalnej w Unii Europejskiej. Obejmują one zarówno konwergencję beta, jak i konwergencję sigma, a także współzależność między nimi. Miarą konwergencji beta jest wskaźnik regionalnego PKB *per capita*, wyrażony standardem siły nabywczej (PPS) w procentach średniej unijnej (UE=100). Miarą konwergencji sigma jest wskaźnik dyspersji, definiowany jako średnia arytmetyczna sumy różnic między regionalnym a krajowym PKB *per capita*, ważona udziałami poszczególnych regionów danego państwa w liczbie jego ludności.

Badania dotyczące konwergencji beta obejmowały:

- analizę zmian względnego poziomu regionalnego PKB *per capita* w poszczególnych grupach regionów państw członkowskich; zmiany jego poziomu są medianą, a zastosowaną metodą – statystyka opisowa;
- badanie współzależności między początkowym poziomem regionalnego PKB *per capita* a jego zmianami, z wykorzystaniem analizy regresji.

Aby zapewnić przejrzystość analizy zmian regionalnego PKB *per capita*, regiony państw członkowskich odpowiadające poziomowi NUTS-2 zostały sklasyfikowane według dwóch kryteriów: kryterium poziomu rozwoju regionalnego i kryterium kategorii dochodów. Obydwa kryteria mają wspólną podstawę, którą jest początkowy poziom PKB *per capita* (PPS) w procentach średniej unijnej. Na podstawie pierwszego kryterium wyodrębniono trzy typy regionów: 1) regiony słabiej rozwinięte, w których PKB *per capita* wynosi poniżej 75% średniej unijnej; 2) regiony przejściowe, w których PKB *per capita* wynosi do 75% do 99% średniej unijnej; 3) regiony lepiej rozwinięte, o poziomie PKB *per capita* wynoszącym co najmniej 100% średniej unijnej. Klasyfikacja ta jest niewielką modyfikacją typologii regionów Unii przyjętej w Rozporządzeniu (UE) nr 1303/2013.

Na podstawie kryterium kategorii dochodów wyodrębniono pięć grupy regionów: I – regiony o niskim dochodzie (PKB *per capita* poniżej 75% średniej unijnej); II – regiony o średnim dochodzie: podgrupa dolna (PKB *per capita* od 75% do 99% średniej unijnej); III – regiony o średnim dochodzie: podgrupa górna (PKB *per capita* od 110 do 124% średniej unijnej); IV – regiony o wysokim dochodzie (PKB *per capita* od 125% do 149% średniej unijnej); V – regiony o bardzo wysokim dochodzie (PKB *per capita* od 150% średniej unijnej). Klasyfikacja ta stanowi modyfika-

cję klasyfikacji regionów według kryterium poziomów dochodów, przyjętą w siódmym raporcie na temat spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej [Komisja Europejska 2017, s. 23]. Regiony o niskim dochodzie odpowiadają regionom słabiej rozwiniętym, regiony o średnim dochodzie: podgrupa dolna – regionom przejściowym, natomiast pozostałe grupy regionów – regionom lepiej rozwiniętym.

3. Efekty konwergencji regionalnej w latach 2000-2016

Tabela 1 zawiera wyniki badań dotyczące konwergencji sigma i konwergencji beta w odniesieniu do zmian regionalnego PKB *per capita*.

Zmiany w poziomach regionalnego PKB *per capita* w poszczególnych grupach regionów państw członkowskich wskazują na istnienie konwergencji regionalnej na poziomie europejskim. Jej efekty były jednak odmienne w państwach członkowskich. W regionach słabiej rozwiniętych państw Europy Środkowo-Wschodniej oraz w departamentach zamorskich Francji wystąpiła konwergencja, natomiast w regionach słabiej rozwiniętych państwach Europy Południowej – dywergencja. W pierwszej grupie państw najsilniejsza konwergencja beta wystąpiła w państwach bałtyckich oraz w niektórych regionach Bułgarii (region południowozachodni), Rumunii (Bukareszt), Polski (województwa: mazowieckie, dolnośląskie i wielkopolskie) i Słowacji (Słowacja Zachodnia i Słowacja Środkowa). W większości z tych regionów konwergencja doprowadziła także do zmiany kategorii regionów – przejście do grupy regionów o średnim lub wysokim dochodzie. Procesy dywergencji beta były najsilniejsze w Grecji i we Włoszech.

W regionach przejściowych, z wyjątkiem kilku regionów Niemiec oraz Malty, regionu Burgenland (Austria), regionu stołecznego Węgier i regionu Zachodnia Słowenia, wystąpiła dywergencja beta, która obniżyła względny poziom ich regionalnego PKB *per capita*, w tym najbardziej w Grecji oraz we Włoszech i Francji.

Współistnienie procesów konwergencji i dywergencji regionalnej zmieniło także geografie regionów, w tym regionów słabiej rozwiniętych i regionów przejściowych. Liczba regionów słabiej rozwiniętych praktycznie nie zmieniła się, zmienił się natomiast ich skład. Nadal najwięcej regionów słabiej rozwiniętych jest w państwach Europy Środkowo-Wschodniej, ale ich liczba zmniejszyła się o 11 regionów, w tym o cztery regiony w Republice Czeskiej i trzy w Polsce. Skutkiem procesów dywergencji w regionach przejściowych w państwach Europy Południowej jest także wzrost liczby regionów słabiej rozwiniętych w tej części Unii. W Grecji jedynie w Attyce poziom regionalnego PKB *per capita* wynosił powyżej 75% średniej unijnej. We Włoszech liczba regionów słabiej rozwiniętych zwiększyła się z jednego regionu (Kalabria) w 2000 r. do siedmiu regionów w 2016 r. Z wyjątkiem Abruzji, regiony południowych Włoch są regionami słabiej rozwiniętymi.

O wiele większe zmiany zaszły w geografii regionów przejściowych. Ich liczba zwiększyła się z 52 regionów w 2000 r. do 71 regionów w 2016 r. Regiony te, a także pozostałe regiony o średnim dochodzie są najbardziej narażone na tzw. pułapkę śred-

Tabela 1. Konwergencja regionalna w Unii Europejskiej w latach 2000–2016

Kraje	PKB <i>per capita</i> (PPS, UE=100)		Konwergencja beta (zmiany regionalnego PKB <i>per capita</i> w punktach procentowych)					Konwergencja sigma: (dyspersja regionalnego PKB <i>per capita</i>)	
	2000	2016	I	II	III	IV	V	2000	2016
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)
Wysoko rozwinięte państwa członkowskie									
LU	244	257	–	–	–	–	13	–	–
NL	140	128	–	–	–8	–17	–16	14,3	13,6
IE	133	183	–	–4	–	68	–	17,3	28,1
AT	130	127	–	3	1	8	–28	17,4	14,1
SE	129	123	–	–	–4	–	–9	17,2	18,0
DK	127	124	–	–3	–5	–	4	15,9	18,5
BE	124	118	–	–5	2	–1	–4	24,9	23,3
DE	122	124	–	10	1	–2	–4	20,3	17,0
IT	119	97	–13	–16	–27	–26	–22	24,2	23,5
FI	118	109	–	–3	–15	–10	–19	21,0	18,6
FR	116	104	4	–13	–16	–	–6	21,0	24,5
Średnio rozwinięte państwa członkowskie									
ES	95	92	0	–7	–7	–2	–	20,5	20,8
CY	94	83	–	–11	–	–	–	–	–
EL	86	68	–17	–25	–24	–	–	20,7	26,0
PT	83	77	–2	–4	–18	–	–	24,5	19,1
MT	81	96	–	15	–	–	–	–	–
SI	80	83	1	4	–	–	–	17,3	18,5
Słabiej rozwinięte państwa członkowskie									
CZ	71	88	10	–	–	41	–	22,6	26,2
HU	52	67	10	21	–	–	–	33,2	33,2
SK	50	77	20	–	75	–	–	27,4	33,0
HR	48	60	12	–	–	–	–	3,3	3,0
PL	47	68	21	–	–	–	–	17,2	20,8
EE	41	75	34	–	–	–	–	–	–
LT	37	75	38	–	–	–	–	–	–
LV	35	65	30	–	–	–	–	–	–
BG	28	49	21	–	–	–	–	16,0	29,7
RO	26	58	32	–	–	–	–	27,6	32,9
Unia Europejska									
UE	100	100	13	–6	–5	–2	–15	–	–

Legenda: I – regiony słabiej rozwinięte; II – regiony przejściowe; III, IV, V – regiony lepiej rozwinięte. Skróty: AT – Austria, BE – Belgia, BG – Bułgaria, CY – Cypr, CZ – Czechy, DE – Niemcy, DK – Dania, EE – Estonia, EL – Grecja, ES – Hiszpania, FI – Finlandia, FR – Francja, HR – Chorwacja, HU – Węgry, IE – Irlandia, IT – Włochy, LT – Litwa, LU – Luksemburg, LV – Łotwa, MT – Malta, NL – Niderlandy, PL – Polska, PT – Portugalia, RO – Rumunia, SE – Szwecja, SI – Słowenia, SK – Słowacja. Komórki cieniowane: kolor ciemnoszary – konwergencja regionalna, kolor jasnoszary – dywergencja regionalna.

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Eurostat 2018; Eurostat 2018b].

niego dochodu. W miarę wzrostu wydajności pracy i płacy realnej stają się one mniej atrakcyjne dla działalności pracochłonnej i niewymagającej wysokich kwalifikacji. Aby stać się atrakcyjnymi dla działań o wyższej wartości dodanej, muszą poprawić jakość instytucji, stać się bardziej innowacyjnymi i wzmocnić jakość kapitału ludzkiego przez lepszą edukację i kształcenie zawodowe [Komisja Europejska 2017, s. 25].

Badania nad konwergencją sigma dotyczyły wyłącznie państw, w których są regiony NUTS-2, nie obejmowały więc Estonii, Cypru, Łotwy, Litwy, Luksemburga i Malty. Z analizy zmian wskaźnika dyspersji regionalnego PKB *per capita* w państwach członkowskich wynika, że w większości państw zwiększyły się różnice w poziomach regionalnego PKB *per capita*, w tym najbardziej w państwach Europy Środkowo-Wschodniej. Procesy konwergencji sigma wystąpiły głównie w wysoko rozwiniętych państwach, ale nie we wszystkich, w tym w Irlandii, kraju najbardziej narażonym na procesy dywergencji sigma, wynikającej z procesów globalizacji rynków finansowych.

Tabela 2. Konwergencja beta: wyniki analizy regresji

Współzależność zjawisk	N	y	x	Funkcja regresji	R ²
Regionalny PKB <i>per capita</i> (PPS, UE27=1) a jego zmiany w latach 2001-2008	236	1	0	$Y = -1,7046x + 1$	0,2670
Regionalny <i>per capita</i> (PPS, UE27=1) a jego zmiany w latach 2009-2016	236	1	0	$Y = -0,5561x + 1$	0,0527
Regionalny PKB <i>per capita</i> (PPS, UE27=1) a jego zmiany w latach 2001-2016	236	1	0	$Y = -0,7245x + 1$	0,2560

Legenda: N – liczba obserwacji, R² – współczynnik determinacji.

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Eurostat 2018, Eurostat 2018a].

Tabela 2 przedstawia wyniki badań dotyczące konwergencji beta w odniesieniu do współzależności między początkowym poziomem regionalnego PKB *per capita* a jego zmianami. Zmienną objaśnianą jest początkowy poziom regionalnego PKB *per capita* (PPS, UE=1), zmienną objaśniającą zaś – zmiany jego poziomu. Wskaźnikiem odpowiednim dla zmiennej objaśniającej jest z pewnością wskaźnik tempa wzrostu regionalnego PKB *per capita*, którego nie ma w bazie danych Eurostatu. Wprawdzie zawiera ona dane dotyczące zmian realnego PKB w stosunku do poprzedniego roku, ale nie są one kompletne. Zastosowany w badaniach wskaźnik w charakterze zmiennej objaśniającej odzwierciedla zarówno efekty wzrostu gospodarczego – głównej determinanty konwergencji regionalnej, jak i efekty konwergencji nominalnej, tj. proces wyrównywania się cen towarzyszący konwergencji realnej. Badania dotyczą okresu 2000-2016, a także dwóch jego podokresów: 2000-2008 oraz 2009-2016. Uwzględnienie tych podokresów wynikało z odmiennych dla nich warunków cyklicznych, wynikających z ostatniego ogólnoswiatowego kryzysu finansowego i gospodarczego.

Badania wskazują na istnienie bardzo słabej konwergencji beta w regionach Unii Europejskiej w latach 2000-2016. Proces wyrównywania się różnic w poziomach rozwoju regionów na poziomie europejskim wystąpił w zasadzie jedynie w latach 2000-2008. W drugim podokresie wystąpiła praktycznie ich stagnacja. Wyniki regresji odzwierciedlają dwa przeciwstawne procesy występujące w regionach UE: procesy konwergencji beta w regionach Europy Środkowo-Wschodniej i dywergencji regionalnej w regionach Europy Południowej.

4. Współzależność konwergencji beta i konwergencji sigma

Z wyników badań zawartych w tabeli 1 wynika, że istnieją różne warianty interakcji między tymi dwoma rodzajami konwergencji regionalnej. Nie zawsze efektem wzrostu gospodarczego są mniejsze różnice w poziomach rozwoju różnych regionów. W poszczególnych grupach regionów mogą wystąpić procesy konwergencji lub dywergencji. Odmienność tych procesów może dotyczyć zarówno konwergencji beta, jak i konwergencji sigma. Z tego też powodu, a także ze względu na to, że taki sam kierunek zmian względnego poziomu regionalnego PKB *per capita* może wskazywać zarówno na konwergencję regionalną, jak i na jej dywergencję, przedmiotem badań są wszystkie możliwe warianty współzależności konwergencji beta i konwergencji sigma.

Tabela 3. Współzależność konwergencji beta i konwergencji sigma

Rodzaj współzależności	y	x	N	Funkcja regresji	R ²
Współzależność zmian regionalnego PKB <i>per capita</i> na poziomach europejskim i krajowym					
Regiony słabiej rozwinięte i regiony przejściowe					
Konwergencja beta vs dywergencja sigma	15	2	66	$Y = 0,6197x + 16,2395$	0,1717
Konwergencja beta vs dywergencja sigma (regiony Europy Wschodniej)			47	$Y = 1,6108x + 2,6109$	0,3728
Dywergencja beta vs dywergencja sigma	-12	3	49	$Y = -0,4981x - 13,4942$	0,4608
Dywergencja beta vs dywergencja sigma (regiony Europy Południowej)			27	$y = -1,9057x - 0,9057$	0,6774
Regiony lepiej rozwinięte					
Konwergencja beta vs konwergencja sigma	-14	0	84	$Y = 0,4873x - 14$	0,1281
Dywergencja beta vs dywergencja sigma	13	3	20	$Y = 1,6738x + 18,0213$	0,2936
Współzależność poziomów krajowego PKB <i>per capita</i> i dyspersji regionalnego PKB <i>per capita</i>					
Krajowy PKB <i>per capita</i> vs dyspersje regionalnego PKB <i>per capita</i>			36	$y = -3,8545x + 1,7828$	0,4700

Legenda: N – liczba obserwacji; R² – współczynnik determinacji.

Źródło: opracowanie własne na podstawie [Eurostat 2018; Eurostat 2018a].

Miarą konwergencji beta są zmiany na poziomie europejskim indeksu regionalnego PKB *per capita* (PPS, PKB *per capita* UE = 1), natomiast miarą konwergencji sigma – zmiany na poziomie państwa członkowskiego indeksu regionalnego PKB *per capita* (PPS, krajowy PKB *per capita* = 1). W badaniach zastosowano analizę regresji. Odnoszą się one do okresu 2000-2016. Regiony Unii zostały umownie podzielone na dwie grupy: pierwsza obejmowała regiony słabiej rozwinięte i regiony przejściowe, druga – regiony lepiej rozwinięte. Wyniki badań dotyczących współzależności tych dwóch rodzajów konwergencji regionalnej przedstawia tabela 3.

Z analizy regresji dotyczącej współzależności tych dwóch rodzajów konwergencji regionalnej wynikają następujące wnioski:

- W regionach słabiej rozwiniętych i regionach przejściowych konwergencji beta towarzyszyła dywergencja sigma. Siła tej współzależności była jednak słaba, z wyjątkiem regionów Europy Środkowo-Wschodniej. W regionach tych postęp w zmniejszaniu opóźnień rozwojowych był jednak największy, ale jednocześnie najbardziej niezrównoważony terytorialnie. W efekcie znacznie zwiększyły się dysproporcje w poziomach rozwoju ich regionów, zwłaszcza w Bułgarii i Rumunii – dwóch najsłabiej rozwiniętych państw członkowskich.
- Procesy konwergencji beta nie wystąpiły jednak w pozostałych regionach słabiej rozwiniętych oraz w regionach przejściowych. W 54 regionach wystąpiła dywergencja beta, której towarzyszyła dywergencja sigma. Siła tej współzależności była prawie trzykrotnie większa niż w poprzednim przypadku, przy czym szczególnie silna w regionach Europy Południowej.
- W przeważającej części regionów lepiej rozwiniętych zmniejszył się względny poziom regionalnego PKB *per capita*, co sprzyjało wzmocnieniu spójności gospodarczej Unii. Konwergencji beta towarzyszyła także konwergencja sigma, ale związek między nimi był bardzo słaby. Zmiany regionalnego PKB *per capita* były silniejsze na poziomie europejskim aniżeli krajowym.
- Współzależność krajowego PKB *per capita* i dyspersji regionalnego PKB jest silniejsza od współzależności zmian regionalnego PKB *per capita* na poziomach europejskim i krajowym. Wyższym stadium rozwoju gospodarczego towarzyszą na ogół mniejsze nierówności międzyregionalne. Nierówności te nawet w grupie krajów o podobnym poziomie rozwoju mogą być zróżnicowane, nawet skrajnie w szczególnych przypadkach, np. w państwach, w których struktura przestrzenna gospodarki jest silnie zdominowana przez regiony stołeczne lub przez regiony pełniące funkcje globalnego albo europejskiego centrum finansowego.

Wyniki badań częściowo potwierdzają hipotezę Williamsona, zgodnie z którą w krajach znajdujących się w początkowych stadiach rozwoju ma miejsce międzyregionalna dywergencja, natomiast krajach znajdujących się w wyższych stadiach rozwoju – międzyregionalna konwergencja [Gawlikowska-Hueckel, Zielińska-Głęboczek 2004, s. 223].

5. Zakończenie

W latach 2000-2016 umiarkowanie umacniała się spójność gospodarcza Unii Europejskiej. Dysproporcje w poziomach rozwoju różnych regionów zmniejszały się, zwłaszcza w poziomach rozwoju regionów słabiej rozwiniętych i regionów lepiej rozwiniętych. Procesy konwergencji beta wystąpiły w regionach państw Europy Środkowo-Wschodniej, w których jej efekty były największe, oraz w departamentach zamorskich Francji. W pozostałych regionach słabiej rozwiniętych, a także w przeważającej części regionów przejściowych wystąpiły procesy dywergencji beta.

W regionach słabiej rozwiniętych i regionach przejściowych konwergencji lub dywergencji beta towarzyszyła dywergencja sigma, przy czym procesy dywergencji beta bardziej sprzyjały narastaniu nierówności międzyregionalnych wewnątrz państw członkowskich aniżeli procesy konwergencji beta. W regionach lepiej rozwiniętych konwergencji beta towarzyszyła bardzo słaba konwergencja sigma, natomiast dywergencji beta – dywergencja sigma. Niezależnie od poziomów rozwoju regionów dywergencji beta prowadziła do wzrostu nierówności regionalnych wewnątrz państw członkowskich.

Procesy konwergencji i dywergencji regionalnej w UE miały także wpływ na geografie regionów. Przede wszystkim zwiększyła się liczba regionów słabiej rozwiniętych i regionów przejściowych – beneficjentów netto wydatków budżetowych Unii, natomiast proporcjonalnie zmniejszyła się liczba regionów lepiej rozwiniętych – płatników netto dochodów budżetowych Unii. Zmienił się także skład poszczególnych typów regionów, w tym regionów słabiej rozwiniętych. Ich liczba zmniejszyła się w państwach Europy Środkowo-Wschodniej, natomiast zwiększyła się w państwach Europy Południowej.

Z procesów konwergencji i dywergencji regionalnej w Unii wynikają dwa istotne wnioski dla polityki spójności UE po 2020 r. Po pierwsze, skutkiem silnej konwergencji beta w regionach słabiej rozwiniętych państw Europy Wschodniej są większe możliwości skutecznego oddziaływania działań krajowych na proces zmniejszania dysproporcji w poziomach rozwoju różnych regionów w Unii. Działania krajowe w państwach słabiej rozwiniętych nie są jeszcze wystarczająco skuteczne w osiągnięciu tego celu, niemniej jednak, zgodnie z zasadą pomocniczości, w przyszłej polityce spójności Unii powinny one odgrywać większą rolę. Po drugie, zmniejszy się koncentracja geograficzna funduszy polityki spójności, zmniejszy się udział regionów słabiej rozwiniętych w wydatkach polityki spójności, w tym najbardziej w regionach państw członkowskich Europy Środkowo-Wschodniej, natomiast zwiększy się udział w nich regionów przejściowych oraz regionów lepiej rozwiniętych.

Literatura

- Barro R., Sala-i-Martin X., 1992, *Convergence*, Journal of Political Economy, no 1, vol. 100, s. 223-251.
- European Commission, 2017, *Sustainable convergence in the euro area: A multidimensional process*, Quarterly Report on the Euro Area, vol. 16, no 3.
- Eurostat, 2018, http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=nama_r_2gdp&lang=en (28.02.2018).
- Eurostat, 2018a, http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=demo_r_2jan&lang=en (28.02.2018).
- Gawlikowska-Hueckel K., Zielińska-Głębocka A., 2004, *Integracja europejska. Od jednolitego rynku do unii walutowej*, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa.
- Komisja Europejska, 2017, *Mój region, moja Europa, nasza przyszłość. Siódmy raport na temat spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej*, Urząd Publikacji Unii Europejskiej, Luksemburg.
- Monfort P., 2008, *Convergence of EU regions. Measures and evolution*, European Union, Regional Policy, Working papers, no 1.
- Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1303/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006, Dz.U., L 343, 20.12.2013.
- Sala-i-Martin X., 1996, *Regional Cohesion: Evidence and the Theories of Regional Growth and Convergence*, European Economic Review, vol. 40, s. 1325-1352.
- Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana 2016), Dz.U., C 202, 7.06.2016.
- Traktat o Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana 2016), Dz.U., C202, 7.06.2016.